

**Wyrok z dnia 14 lutego 1996 r.  
II URN 2/96**

**Okresy nauki w latach 1944-1961 r. w zasadniczych szkołach zawodowych nie są okresami składkowymi w rozumieniu art. 2 ust. 2 pkt 3 ustawy z dnia 17 października 1991 r. o rewaloryzacji emerytur i rent, o zasadach ustalania emerytur i rent oraz o zmianie niektórych ustaw (Dz. U. Nr 104, poz. 450 ze zm.). Takimi okresami są natomiast okresy nauki od września 1944 do czerwca 1951 r. w szkołach przysposobienia przemysłowego oraz od września 1951 r. w szkołach przysposobienia zawodowego.**

Przewodniczący SSN: Teresa Romer, Sędziowie SN: Jerzy Kuźniar, Maria Tyszel (sprawozdawca),

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu w dniu 14 lutego 1996 r. sprawy z wniosku Jarosława Ł. przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddział w W. o wcześniejszą emeryturę, na skutek rewizji nadzwyczajnej Ogólnopolskiego Porozumienia Związków Zawodowych od wyroku Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z dnia 7 czerwca 1995 r. [...]

o d d a l i ł rewizję nadzwyczajną

**U z a s a d n i e n i e**

Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w W. decyzją z dnia 31 maja 1994 r. odmówił Jarosławowi Ł. [...], urodzonemu 1 kwietnia 1942 r., przyznania prawa do wcześniejszej emerytury uznając, że nie wykazał wymaganego okresu 40 lat zatrudnienia. Do uprawnień nie zaliczono mu okresu pracy w kolchozie na Ukrainie od 1 kwietnia 1953 r. do 10 grudnia 1956 r. oraz nauki zawodu w Zasadniczej Szkole Zawodowej Kolejowej w W. od 1 września 1957 r. do 11 czerwca 1960 r.

Wyrokiem z dnia 21 lutego 1995 r. [...] Sąd Wojewódzki-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych we Wrocławiu oddalił odwołanie wnioskodawcy o wcześniejszą emeryturę, a także: "odwołanie dotyczące pracy w kolchozie od 1.04.1953 do 10.12.1956 r., oraz nauki zawodu od 1.09.1957 r. do 11.06.1960 r."

Rewizja wnioskodawcy została oddalona wyrokiem Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z dnia 7 czerwca 1995 r. [...].

Ogólnopolskie Porozumienie Związków Zawodowych we wniesionej rewizji nadzwyczajnej zarzuciło, że wyroki Sądów obu instancji zostały wydane z rażącym naruszeniem prawa, w szczególności art. 3 k.p.c., art. 2 i art. 6 ust. 9 ustawy z dnia 17 listopada 1991 r. o rewaloryzacji emerytur i rent...(Dz. U. Nr 104, poz. 450 ze zm.) oraz przepisów rozporządzenia MPiPS z dnia 26.01.1990 r. w sprawie wcześniejszych emerytur... (Dz. U. Nr 4, poz. 27), a także z naruszeniem interesu Rzeczypospolitej Polskiej i wniosło o uchylenie tych wyroków oraz poprzedzającej je decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych-Oddział w W. i o przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania organowi rentowemu.

Rozpoznając sprawę Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Brak jest podstaw prawnych do uwzględnienia rewizji nadzwyczajnej. Zarzucając Sądom obu instancji rażące naruszenie prawa, wnoszący rewizję nadzwyczajną w żaden sposób nie wskazał na czym to naruszenie polega, a zebrany przez Sąd I instancji materiał dowodowy i rozstrzygnięcia Sądów nie potwierdzają tego zarzutu.

Słusznie Sąd Apelacyjny w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku wskazał, że przedmiotem zaskarżonej przez wnioskodawcę decyzji organu rentowego było ustalenie jego uprawnień do wcześniejszej emerytury, a więc treść tej decyzji określała zakres kognicji Sądu, którego rozstrzygnięcie powinno ograniczyć się do orzeczenia, czy wnioskodawca spełnia albo nie spełnia warunków nabycia prawa do tego świadczenia.

Zgodnie z przepisem § 1 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z dnia 26 stycznia 1990 r., w sprawie wcześniejszych emerytur dla pracowników zwalnianych z pracy z przyczyn dotyczących zakładów pracy (Dz. U. Nr 4, poz. 27), na wcześniejszą emeryturą, mogą bez względu na wiek przejść pracownicy, którzy łącznie spełniają dwa warunki:

- 1) mają wymagany okres zatrudnienia wynoszący do dnia rozwiązania stosunku pracy 40 lat dla mężczyzn, oraz
- 2) z którymi rozwiązanie stosunku pracy nastąpiło w okolicznościach określonych w art. 1 ust. 1 i 2 lub art. 10 ust. 1 ustawy z dnia 28 grudnia 1989 r. o szczególnych zasadach rozwiązywania z pracownikami stosunków pracy z przyczyn dotyczących zakładu pracy oraz o zmianie niektórych ustaw (Dz. U. z 1990 r., Nr 4, poz. 19 ze zm.).

Jak ustalił Sąd Wojewódzki, wnioskodawca warunków tych nie spełniał, bowiem pracodawca anulował świadectwo pracy z dnia 30 czerwca 1994 r. o zwolnieniu wnioskodawcy z przyczyn ekonomicznych. Dokonana przez Sąd ocena tego faktu, że: "wniosek i wystawienie świadectwa pracy było próbą ewentualnego (nie było grupowych zwolnień) obejścia prawa przy braku 6 letniego okresu do wymaganych 40 lat pracy dla mężczyzn" jest logiczny i całkowicie mieści się w granicach swobodnej oceny dowodów, wskazanej w art. 233 § 1 k.p.c. Nierozwiązanie stosunku pracy z wnioskodawcą w okolicznościach określonych w ustawie z dnia 28 grudnia 1989 r., było wystarczającą przesłanką oddalenia odwołania od decyzji organu rentowego, odmawiającej przyznania wnioskodawcy prawa do wcześniejszej emerytury bez względu na wiek.

Sąd Najwyższy zauważa, że w uzasadnieniu rewizji nadzwyczajnej ten aspekt został zupełnie pominięty.

Ponieważ jednak Sądy obu instancji zajęły stanowisko o braku możliwości zaliczenia do uprawnień emerytalnych wnioskodawcy okresu pracy w kolchozie w latach 1953-1956 oraz okresu nauki w Zasadniczej Szkole Zawodowej Kolejowej od 1 września 1957 r. do 11 czerwca 1960 r., Sąd Najwyższy uznał za wskazane wyrazić swój pogląd również w tym zakresie.

Sąd Najwyższy w pełni podziela stanowisko Sądu Apelacyjnego, że treść art. 6 ust. 9 ustawy z dnia 17 października 1991 r. o rewaloryzacji emerytur i rent, o zasadach ustalania emerytur i rent oraz o zmianie niektórych ustaw (Dz. U. Nr 104, poz. 450 ze zm.) zwanej dalej ustawą o rewaloryzacji, nie oznacza, że w każdej sprawie, w której okres składkowy lub nieskładkowy w nim wymieniony stanowi przesłankę nabycia

prawa do świadczeń z ubezpieczenia społecznego, Sąd nie powinien w sentencji wyroku zamieszczać orzeczenie o uznaniu bądź odmowie uznania takiego okresu. Wszechstronne uzasadnienie poglądu, że zbędne jest zamieszczenie w sentencji orzeczeń o charakterze ustalającym, nie wymaga więc uzupełnienia.

Zarzucając, że zaskarżone wyroki zostały wydane z rażącym naruszeniem prawa, w szczególności § 3 k.p.c. (przypuszczalnie zarzut ten dotyczy § 2 tego przepisu) oraz art. 2 (bez skonkretyzowania tego zarzutu), a także art. 6 ust. 9 ustawy o rewaloryzacji, Ogólnopolskie Porozumienie Związków Zawodowych w uzasadnieniu rozpatrywanej rewizji nadzwyczajnej ograniczyło się do polemiki z ustaleniami dokonanymi przez Sąd pierwszej instancji, bez wskazania na czym polega ewentualne przekroczenie przez ten Sąd granic swobodnej oceny dowodów. Samo kwestionowanie oceny Sądu i żądanie wyciągnięcia odmiennych wniosków z przeprowadzonych dowodów nie stanowi podstawy do uznania, że Sąd orzekający dopuścił się naruszenia, a tym bardziej rażącego naruszenia prawa. Stosując zasadę swobodnej oceny dowodów Sąd orzekający kieruje się własnym przekonaniem, przestrzegając jednakże zasad logicznego rozumowania. W rewizji od wyroku Sądu Wojewódzkiego wnioskodawca twierdzi, że można udowodnić pracę również na podstawie świadków. Możliwość udowodnienia zatrudnienia zeznaniami świadków nie oznacza jednak, że treść zeznań świadków, ich wiarygodność nie podlega ocenie organu rentowego, przed wydaniem decyzji, a następnie ocenie Sądu. W niniejszej sprawie, żaden z Sądów orzekających nie przekroczył granic swobodnej oceny dowodów z art. 233 § 1 k.p.c. Przesłanki odmowy zaliczenia na poczet uprawnień emerytalnych, udowodnianego zaświadczeniem wystawionym na podstawie zeznań świadków, okresu pracy w kołchozie w b. ZSRR w latach 1953-1956, a więc przed ukończeniem przez wnioskodawcę 15 lat życia, zostały uzasadnione przez obydwie Sądy orzekające w sposób przekonywujący i logiczny, przy uwzględnieniu treści art. 2 ust 2 pkt c ustawy o rewaloryzacji. Bezprzedmiotowe jest powoływanie się wnioskodawcy na uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 23 września 1992 r. II UZP 16/92 (błędnie określonej sygn. II UZP 15/92), ponieważ odnosiła się ona do zupełnie innego zagadnienia prawnego, a nie do ustalania okresów zatrudnienia na podstawie zeznań świadków.

Prawidłowo też Sądy orzekające ustaliły, że w związku z reorganizacją szkolnictwa w roku szkolnym 1951/1952, wnioskodawca uczęszczając do szkoły zawodowej w latach 1957-1960 był uczniem a nie młodocianym pracownikiem, więc okres ten nie jest okresem składkowym w rozumieniu art. 2 ust. 2 pkt 3 ustawy o rewaloryzacji (w uzasadnieniu wyroku Sądu Wojewódzkiego omyłkowo odwołano się do art. 21 ust. 3 tej ustawy). Zgodnie z tym przepisem okresami składkowymi są okresy zatrudnienia młodocianych na obszarze Państwa Polskiego na warunkach określonych w przepisach obowiązujących przed dniem 1 stycznia 1975 r.

Zasady, na jakich w latach 1944/1945-1975 działał system oświaty, w tym również szkoły zawodowe wszystkich szczebli i typów, regulowały przepisy:

1. ustawy z dnia 11 marca 1932 r. o ustroju szkolnictwa (Dz. U. Nr 38, poz. 389 ze zm.), zgodnie z którą szkolnictwo zawodowe obejmowało:

- szkoły kształcące zawodowo, przeznaczone dla młodzieży pracującej zawodowo i podlegającej obowiązkowi kształcenia, wynikającemu z rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 7 kwietnia 1927 r. o prawie przemysłowym (Dz. U. Nr 53, poz. 468 ze zm.),

- szkół zawodowych typu zasadniczego według stopnia: niższego, gimnazjalnego i licealnego,
- szkół przysposobienia przemysłowego.

2. uchwały nr 448 Prezydium Rządu z dnia 21 czerwca 1951 r. o ustroju szkolnictwa zawodowego (M.P. Nr A-59, poz. 776), na podstawie której strukturę szkolnictwa zawodowego tworzyły:

- szkoły przysposobienia zawodowego,
- zasadnicze szkoły zawodowe,
- technika zawodowe,
- szkoły majstrów.

Do czasu reorganizacji szkolnictwa zawodowego dokonanej w 1951 r. pracownikami, w rozumieniu przepisów emerytalno-rentowych były osoby uczęszczające:

- a) do maja 1951 r. do szkół przysposobienia przemysłowego, tworzonych na podstawie prawa przemysłowego,
- b) od czerwca 1951 r. do szkół przysposobienia zawodowego, organizowanych na podstawie uchwały Nr 448 Prezydium Rządu dla młodzieży w wieku 16-19 lat, przysposabiające praktycznie do zawodów masowych, w zakresie przemysłu i budownictwa (górnika, hutnika, murarza itp.). Szkoły te, w których nauka trwała od 3 do 11 miesięcy, nosiły nazwy "Szkoła Przysposobienia Zawodowego Nr...".

Osoby, które natomiast uczęszczały do szkół zawodowych zarówno przed reorganizacją z 1951 r., jak i po niej były uczniami. Praktyczna nauka zawodu w tych szkołach odbywała się zarówno w warsztatach szkolnych, jak również w zakładach pracy. W tym ostatnim przypadku organizowana była na podstawie umowy zawieranej między szkołą a zakładem pracy, lecz uczniowie wykonujący prace w ramach praktyki nie byli pracownikami tych zakładów pracy.

Zasady zatrudniania młodocianych w celu nauki zawodu podlegały odrębnym regulacjom prawnym.

Przepis art. 116 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 7 czerwca 1927 r., o prawie przemysłowym stanowił, że warunki odbywania nauki zawodu miały być w ciągu 4 tygodni po jej rozpoczęciu ustalone umową pisemną, której stronami byli: przemysłowiec (zakład pracy) i uczeń, a jeżeli był małoletni - jego ojciec lub opiekun, umową, w której jednym z obowiązkowych elementów było wyszczególnienie wzajemnych świadczeń. Przepis ten został uchylony dekretem z dnia 2 sierpnia 1951 r. o pracy i szkoleniu zawodowym młodocianych w zakładach pracy (Dz. U. Nr 41, poz. 311 ze zm.). Wydane przez Radę Ministrów, na podstawie delegacji dekretowej, rozporządzenie z dnia 12 kwietnia 1952 r., w sprawie warunków przyjmowania do pracy w celu przyuczenia do zawodu i późniejszego zatrudnienia młodocianych, którzy ukończyli 14 lat życia i nie przekroczyli 16 lat życia (Dz. U. Nr 21, poz. 135), uzależniało skuteczność przyjęcia do pracy w celu przyuczenia do zawodu od zawarcia pisemnej umowy pomiędzy zakładem pracy a młodocianym (§ 5 ust. 1). Dekret ten w części dotyczącej nauki zawodu został uchylony ustawą z dnia 2 lipca 1958 r. o nauce zawodu, przyuczenia do określonej pracy i warunkach zatrudnienia młodocianych w zakładach pracy oraz wstępnym stażu pracy (Dz. U. Nr 45, poz. 276 ze zm.). Przepisy tej ustawy również wymagały formy pisemnej dla zawarcia wymienionej w jej tytule umowy pomiędzy zakładem pracy a młodocianym pracownikiem. Ustawa ta obowiązywała do wejścia w życie ustawy z dnia 26 czerwca 1974 r. - Przepisy wprowadzające kodeks pracy (Dz.

U. Nr 41, poz. 311 ze zm.).

Przytoczone akty prawne wskazują, że w latach 1944-1974 r. obowiązujący system prawny przewidywał odrębność prawną uczniów szkół zawodowych wszystkich typów i szczebli, także w czasie odbywania praktycznej nauki zawodu w zakładach pracy (na podstawie umów zawartych przez szkoły z zakładami pracy) oraz młodocianych pracowników zatrudnionych przez zakład pracy w celu przyuczenia do zawodu na podstawie indywidualnej umowy o pracę zawartej pomiędzy młodocianymi pracownikami a zakładem pracy, określającej wzajemne prawa i obowiązki stron. Prawdopodobnie jest więc stanowisko obu Sądów orzekających w rozpatrywanej sprawie, że jako uczeń Zasadniczej Szkoły Kolejowej w latach 1957-1960 wnioskodawca nie był pracownikiem i okres jego nauki nie jest okresem składkowym, podlegającym zaliczeniu na uprawnienia do świadczeń emerytalno-rentowych, bowiem okresy nauki w latach 1944-1961 w zasadniczych szkołach zawodowych nie są okresami składkowymi w rozumieniu art. 2 ust. 2 pkt 3 ustawy o rewaloryzacji. Takimi okresami są natomiast okresy nauki w okresie od września 1944 r. do czerwca 1951 r. w szkołach przysposobienia przemysłowego oraz od września 1951 r. w trwających od trzech do jedenastu miesięcy, szkołach przysposobienia zawodowego. Słusznie też podniósł Sąd Apelacyjny, że błędne zaliczenie innym osobom okresu nauki w szkole do okresu, od którego zależy świadczenie z ubezpieczenia społecznego nie daje podstaw do naruszenia prawa w sprawie wnioskodawcy.

Mając powyższe na uwadze Sąd Najwyższy z mocy wskazanych przepisów oraz art. 421 § 1 k.p.c. orzekł jak w sentencji wyroku.

=====